

Beste relatie,

Aan het project KaDEr is een eind gekomen. We werkten samen met de TU Delft met heel veel plezier aan dit project. Ik hoop dat we u ook hebben kunnen voeden met nuttige informatie, boeiende onderzoeken en inspirerende publicaties. Einde KaDEr betekent zeker geen einde aan erfgoedbeleid. Daar blijft de provincie zich, zoveel mogelijk samen met u, voor inzetten. In deze laatste nieuwsbrief van KaDEr leest u daar meer over. En dit is natuurlijk lang niet alles. Het verduurzamen van erfgoed en het inzetten van erfgoed bij bijvoorbeeld klimaatadaptatie is en blijft een belangrijk onderwerp voor de provincie. We zullen u daar via ons digitale magazine [GLD Leeft](#) regelmatig over berichten.

Met vriendelijke groet,

Tom Pegels  
Projectleider KaDEr provincie Gelderland



*Nummer 14, januari 2022*

### ***Kort over KaDEr***

*KaDEr (Karakteristiek en Duurzaam Erfgoed) is een project van provincie Gelderland en TU Delft waarin we duurzame restauratiemethoden, materialen en werkwijzen in de praktijk toetsen. KaDEr meet effecten en resultaten en deelt deze kennis met monumenteigenaren, restauratiebedrijven en erfgoedorganisaties. KaDEr stimuleert monumenteigenaren het gebouwde erfgoed duurzaam in stand te houden met respect voor de monumentale waarden, de economische en de maatschappelijke functie van erfgoed. De resultaten van het project vormen input voor het erfgoedbeleid van de provincie. In december 2021 eindigde het project.*

### **We stoppen het project .....**

Ruim vier jaar intensieve samenwerking tussen de provincie Gelderland en de TU Delft komt tot een eind. De samenwerking heeft veel mooie resultaten opgeleverd. Deze resultaten vindt u allemaal terug via ons webportal: [www.erfgoedalliantie.nl/kader](http://www.erfgoedalliantie.nl/kader)

In de uitgave KaDEr-stellingen reflecteren we aan de hand van 8 stellingen op het proces en de resultaten. Het magazine Duurzaam erfgoed met toekomst biedt in vogelvlucht zicht op de belangrijkste activiteiten en projecten. De provincie is gedurende het project verrast door de mooie bijdragen van de tientallen studenten. Zij leverden met hun jeugdige aanpak en frisse ideeën veel inspiratie en inzicht aan de betrokken gemeenten en erfgoedeigenaren. Wij willen hen daar hartelijk voor bedanken en hopen dat we in de toekomst vaker kunnen samenwerken met jonge inspirerende deskundigen. De docenten van de TU Delft waren van onschatbare waarde voor het project, zij boden de provincie, de betrokken gemeenten en

erfgoedeigenaren samen met de studenten een schat aan kennis en een enorme inzet op de praktijklocaties en in de deelprojecten. Heel in het bijzonder willen we Hielkje Zijlstra, de projectleider vanuit TU Delft bedanken. Zonder haar energie en doorzettingskracht was dit project niet gelukt.

### **.....we blijven samenwerken aan het verduurzamen van erfgoed**

De meeste projecten zijn afgerond maar we proberen de samenwerking met en de kennis van de universitair docenten van de TU Delft nog te benutten in Gelderland. Zo gaat Elburg verder met een vervolg op de roadshows energietransitie, proberen we de cursussen en clinics een vervolg te geven, verschijnt de ontwerpAtlas Buitenplaatslandschappen in april en blijven we internationaal samenwerken via het project Innocastle en met de Erfgoeddeal met het Rijk. Ook gaat de provincie in gesprek met de Rijksdienst Cultureel Erfgoed om te kijken of zij de resultaten vanuit KaDEr mogelijk kunnen benutten in hun beleid.

### **Rapport Roadshows Elburg en Zutphen gereed en Elburg in actiestand....**

Van de succesvolle roadshows in Elburg en Zutphen is nu naast de presentaties ook een afrondend rapport beschikbaar waarin de belangrijkste processen en resultaten worden beschreven. In Elburg is men erg enthousiast en is bezig met het vervolg waarbij Elburg actief inzet op het verder verduurzamen van de gemeente inclusief de historische binnenstad. De provincie blijft dit uiteraard volgen en wil resultaten samen met Elburg graag delen met andere geïnteresseerde gemeenten. Lees alles over de roadshows op [Onderzoeken en deelprojecten - Erfgoed Alliantie](#)

### **Lessen uit de restauratiepraktijk**

Tijdens het project KaDEr vonden op Reuversweerd regelmatig cursussen en clinics plaats over restauratietechnieken. Het Gelders Restauratie Centrum (GRC) en Monumentenzorg Gelderland vinden het belangrijk de kennis over restauratietechnieken verder te vergroten. Er dreigt een groot tekort aan vaklui. Kleinschalige cursussen op locatie kunnen de schoonheid van het restauratievak zichtbaar maken en de interesse ervoor vergroten. De verwachting is dat we ook in de nabije toekomst cursussen kunnen blijven aanbieden via het GRC. Houd hun website in de gaten. [www.geldersrestauratiecentrum.nl](http://www.geldersrestauratiecentrum.nl)

### **Buitenplaatslandschappen en Innocastle**

Eind december verscheen een speciale aflevering van het bulletin KNOB over de buitenplaatslandschappen in Nederland en in het bijzonder Gelderland.

<https://bulletin.knob.nl/index.php/knob>

In april 2022 verschijnt vanuit KaDEr nog de ontwerpAtlas Buitenplaatslandschappen waarin belicht wordt hoe het historisch landschap bij buitenplaatsen en landgoederen kan bijdragen aan klimaatadaptatie, recreatie en toerisme en als groen raamwerk in stedelijk gebied. De Erfgoeddeal Kennisprogramma klimaatbestendige landgoederen krijgt in 2022 verder vorm, daar zijn verschillende Gelderse buitenplaatsen bij betrokken. Zij monitoren het groene erfgoed en delen praktijkvoorbeelden. Het project Innocastle waar Gelderland samenwerkt met andere Europese regio's om landgoederen en buitenplaatsen een duurzame toekomst te geven, loopt in 2022 af. Bij al deze ontwikkelingen kunnen we de kennis van de TU Delft heel goed gebruiken. We blijven op dit thema samenwerken.

### **Rapport Financiële Duurzaamheid Kerken gereed**

In het rapport financiële duurzaamheid worden de resultaten beschreven van een onderzoek dat we binnen het project KaDEr uitvoerden naar de financiële duurzaamheid van de Stevenskerk in Nijmegen en de Eusebiuskerk in Arnhem. De belangrijkste doelstellingen van het onderzoek waren: inzicht krijgen in de effecten van duurzaamheidsinvesteringen op exploitatie; welke wisselwerking is er tussen de financieringsstromen voor het verduurzamen van kerken; en in hoeverre hebben organisatievorm en interne capaciteit een relatie met verduurzaming en exploitatie. Het rapport is nu ook te vinden op [Onderzoeken en deelprojecten - Erfgoed Alliantie](#)

### **Rapport Kansenkaart voor kerken Oost-Achterhoek beschikbaar**

In dit deelproject van KaDEr zijn 20 kerken in de drie gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk bestudeerd. In dit project is de bestaande toestand van de kerken beschreven. Daarna zijn de eisen en wensen van betrokken stakeholders geïnventariseerd, en zijn nieuwe initiatieven in kaart gebracht. Met deze gegevens is een evaluatie en waardestelling opgesteld. Daarbij is zoveel mogelijk rekening gehouden met de eisen en wensen van betrokkenen, met kansen voor nieuw gebruik, en met de waarde van de gebouwen. Het rapport van dit deelproject biedt een stappenplan. Het is een hulpmiddel om ook andere kerken te analyseren, om de kansen voor herbestemming te evalueren en te komen tot nieuwe kansen voor leegkomende kerken. Het rapport is nu beschikbaar op [Onderzoeken en deelprojecten - Erfgoed Alliantie](#)